

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Географічний факультет

Кафедра землезнавства та геоморфології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана / навчальної роботи
«26» серпня 2026 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГРУНТИ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ

для студентів

галузь знань 10 Природничі науки
спеціальність 103 Науки про Землю
освітній рівень Бакалавр
освітня програма Геоекологія та екосистемні послуги
вид дисципліни обов'язкова

Форма навчання денна
Навчальний рік 2026/2027
Семестр 7
Кількість кредитів ECTS 4
Мова викладання, навчання та оцінювання українська
Форма заключного контролю іспит

Викладачі: Ковтонюк Ольга Володимирівна, кандидат географічних наук, доцент
кафедри землезнавства та геоморфології, доцент

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

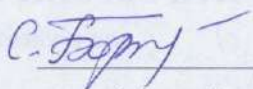
КИЇВ – 2026

Розробники: Підкова Оксана Миколаївна, кандидат географічних наук, доцент кафедри землезнавства та геоморфології, доцент, кафедра землезнавства та геоморфології;

Ковтонюк Ольга Володимирівна, кандидат географічних наук, доцент кафедри землезнавства та геоморфології, доцент, кафедра землезнавства та геоморфології.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Завідувач кафедри землезнавства та геоморфології

 Сергій БОРТНИК
(підпис)

Протокол № 15 від « 19 » 08 2026 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

«25» серпня 2026р.

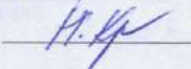
Завідувач кафедри фізичної географії та геоєкології

 Людмила БІЛОУС

Протокол № 1 від «25» серпня 2026 р.

Схвалено науково - методичною комісією факультету/інституту

Протокол від № 5 від «26» серпня 2026 року

Голова науково-методичної комісії Наталія КОРОГОДА

ВСТУП

1. Мета дисципліни – формування у студентів системних знань про закономірності генезису, поширення, властивості, класифікації та географію ґрунтів Європи й України, а також набуття вмінь аналізувати просторові особливості ґрунтового покриву, оцінювати сучасний стан ґрунтів, їх раціональне використання, охорону та відтворення в умовах природних і антропогенних змін.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1) знати основи ґрунтознавства і географії ґрунтів, загальної геоморфології, геології, кліматології, біогеографії, а також володіти теоретичними знаннями з фізичної географії України, мати уявлення про географічні особливості і специфіку окремих природних зон;

2) вміти встановлювати зв'язок, проводити аналіз і кореляцію між чинниками ґрунтоутворення і ґрунтами, які формуються відповідно до них, читати і аналізувати ґрунтові карти;

3) володіти елементарними навичками польових ґрунтових досліджень, опису ґрунтових профілів, системного аналізу.

3. Анотація навчальної дисципліни.

Зміст дисципліни охоплює широкий спектр питань від загальних закономірностей поширення ґрунтів на території України та Європи, таксономічних одиниць і підходів до класифікації ґрунтів, чинників ґрунтоутворення окремих природних зон і ґрунтів у їх межах до сучасного стану, використання і охорони ґрунтів України та Європи. Дисципліна складається з двох частин. У першій частині розглядаються історія розвитку ґрунтознавства в Європі та Україні, еволюція методологічних принципів і підходів, закономірності поширення ґрунтів на території Європи та України, їх класифікації. Друга частина присвячена вивченню ґрунтів Європи та України в межах поясів ґрунтоутворення, аналізу їх сучасного екологічного стану і використання.

Навчальна дисципліна «Ґрунти Європи та України» є складовою освітньо-професійної програми «Геоecологія та екосистемні послуги» спеціальності – 103 Науки про Землю галузі знань 10 Природничі науки.

4. Завдання (навчальні цілі): вивчення дисципліни націлене на формування у студентів уявлень про ґрунтовий покрив вцілому території Європи та України зокрема, його характеристики, властивості та генезис, обумовленість географічними умовами зонального та азонального характеру, зокрема:

- ознайомитися з принципами класифікації ґрунтів, зокрема з українськими та міжнародними підходами до систематики ґрунтів.

- вивчити основні типи та підтипи ґрунтів України, їх морфологічні, фізичні, хімічні та агрохімічні властивості;

- вивчити основні типи ґрунтів країн Європи, визначити особливості їх формування, поширення та господарського використання.

- дослідити закономірності географічного поширення ґрунтів Європи та України відповідно до природних зон, кліматичних умов, рельєфу, рослинності та ґрунтоутворювальних порід;

- вміти охарактеризувати ґрунти різних природних зон Європи та України;

- вміти оцінити родючість основних ґрунтів Європи та України, визначити чинники, що впливають на їх продуктивність;

- проаналізувати основні проблеми деградації ґрунтів, зокрема ерозію, дефляцію, дегуміфікацію, засолення, осолонцювання, заболочування та забруднення;

- проаналізувати сучасні підходи до охорони та раціонального використання ґрунтових ресурсів в Україні та країнах Європи.

Вивчення дисципліни дозволяє здобувачеві набути наступні компетентності:

- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК04);
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК08);
- знання та розуміння теоретичних основ наук про Землю як комплексну природну систему (ФК01);
- здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у геосферах, їх властивості та притаманні їм процеси (ФК10).

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	основні етапи досліджень ґрунтів Європи та України, видатних українських та зарубіжних ґрунтознавців і їхній внесок у розвиток ґрунтознавчої науки, сучасні теоретико-методологічні засади і напрямки досліджень ґрунтознавства	лекція, самостійна робота	оцінювання виконання практичних робіт, контрольні роботи, консультації, іспит	до 4 %
1.2	закономірності поширення ґрунтів на території Європи та України, ґрунтово-географічне і агроґрунтове районування Європи та України	лекція, практичне заняття, самостійна робота		до 5 %
1.3	світові і українські класифікації ґрунтів, таксономічні одиниці класифікації ґрунтів України	лекція, самостійна робота		до 4%
1.4	сучасний стан ґрунтової картографії в Європі та Україні	лекція, самостійна робота		до 4 %
1.5	морфологічну будову і властивості основних типів ґрунтів Європи та України	лекція, практичне заняття, самостійна робота		до 7 %
1.6	умови ґрунтоутворення природних зон Європи та України і їхній вплив на формування ґрунтів у їх межах	лекція, практичне заняття. самостійна робота		до 7 %
1.7	зональні і інтразональні ґрунти природних зон Європи та України, їхні морфологічні, фізичні і фізико-хімічні властивості	лекція, практичне заняття, самостійна робота		до 8 %
1.8	азональні ґрунти Європи та України, їхню генезу, будову і властивості	лекція, практичне заняття,		до 6 %

		<i>самостійна робота</i>		
1.9	сучасний стан, використання і основні деградаційні процеси ґрунтів Європи та України	<i>лекція, практичне заняття, самостійна робота</i>		до 9 %
1.10	заходи раціонального використання і напрямки охорони ґрунтів Європи та України	<i>лекція, практичне заняття, самостійна робота</i>		до 4 %
2.1	характеризувати закономірності поширення ґрунтів у межах природних зон Європи та України	<i>практичне заняття, самостійна робота</i>	<i>оцінювання виконання практичних робіт, консультації, іспит</i>	до 7 %
2.2	встановлювати взаємозв'язок між чинниками ґрунтотворення і будовою та властивостями ґрунтів відповідної території	<i>практичне заняття, самостійна робота</i>		до 7 %
2.3	діагностувати ґрунти за морфологічною будовою і властивостями	<i>практичне заняття, самостійна робота</i>		до 6 %
2.4	визначати агропотенціал території відповідно до її ґрунтового покриття	<i>практичне заняття, самостійна робота</i>		до 3 %
2.5	користуватись ґрунтовими картами різного масштабу	<i>практичне заняття, самостійна робота</i>		до 2 %
2.6	розробляти заходи щодо охорони, раціонального і екологічного використання ґрунтів Європи та України	<i>практичне заняття, самостійна робота</i>		до 3 %
3.1	вміти аргументувати визначення агропотенціалу певної території відповідно до її природних умов і ґрунтового покриття	<i>практичне заняття, самостійна робота</i>	<i>оцінювання виконання практичних робіт, контрольні роботи, консультації, іспит</i>	до 2 %
3.2	вміти представляти заходи раціонального, екологічного використання ґрунтів України відповідним фахівцям	<i>практичне заняття, самостійна робота</i>		до 3 %
3.3	презентувати одержані результати за допомогою сучасних технічних засобів	<i>практичне заняття, самостійна робота</i>		до 3 %
4.1	аналізувати вплив зміни природних умов і господарської діяльності людини на будову і властивості ґрунтів Європи та України	<i>лекція, практичне заняття, самостійна</i>		до 4 %

		<i>робота</i>		
4.2	визначати тенденції трансформації ґрунтів Європи та України в умовах інтенсивного використання їх	<i>лекція, практичне заняття, самостійна робота</i>		до 3 %
4.3	прогнозувати темпи та інтенсивність деградації ґрунтів, розробляти заходи щодо попередження і мінімізації деградаційних процесів ґрунтів Європи та України	<i>лекція, практичне заняття, самостійна робота</i>		до 3 %

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код) Програмні результати навчання (назва)	1										2						3			4		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	1	2	3	1	2	3
ПР01. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області наук про Землю, геоекології, маркетингу й відновлення екосистемних послуг.																	+	+	+	+	+	+
ПР06. Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад Землі як планетарної системи та її геосфер.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+												
ПР08. Обґрунтовувати вибір та використовувати польові та лабораторні методи для аналізу природних та антропогенних систем і об'єктів.											+	+	+	+	+	+						
ПР10. Аналізувати склад і будову геосфер на різних просторово-часових масштабах.																				+	+	+
ПР12. Знати і застосовувати теорії, парадигми, концепції та принципи в науках про Землю, відповідно до спеціалізації.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+												

7. Схема формування оцінки: рівень досягнення всіх запланованих результатів навчання визначається за результатами написання контрольних робіт, виконання практичних робіт, складання іспиту.

Питома вага результатів навчання у підсумковій оцінці за умови її опанування на належному рівні така:

1. результати навчання – **1 (знання РН 1.1-1.10)** – до 54%;
2. результати навчання – **2 (вміння РН 2.1-2.6)** – до 28%;
3. результати навчання – **3 (комунікація РН 3.1-3.3)** – до 8%;
4. результати навчання – **4 (автономність та відповідальність РН 4.1-4.3)** – до 10%

7.1. Форми оцінювання студентів:

У курсі передбачено 2 змістовні частини (ЗЧ). Заняття проводять у вигляді лекцій та практичних. Завершується дисципліна іспитом.

- **семестрове оцінювання:** кількість балів, яку студент одержує протягом семестру, є сумою балів, що були одержані при оцінюванні практичних робіт і написання контрольних робіт.

- **організація оцінювання:** практичні роботи зараховуються по виконанню, відповідно до графіка проведення практичних занять. Контрольні роботи проводяться під час лекцій по завершенню відповідних тематичних блоків. Студенти, які отримали за контрольну роботу меншу за мінімально передбачену кількість балів, перескладають її.

Оцінювання за формами контролю:

Форми контролю	Змістова частина 1		Змістова частина 2	
	Min. – 14 балів	Max. – 24 бали	Min. – 22 балів	Max. – 36 балів
Практичні роботи	«3» x 3 = 9	«5» x 3 = 15	«3» x 5 = 15	«5» x 5 = 25
контрольна робота 1	«5» x 1 = 5	«9» x 1 = 9		
контрольна робота 2			«7» x 1 = 7	«11» x 1 = 11
«1» мінімальна/максимальна оцінку, яку може отримати студент.				
1 - мінімальна/максимальна залікова кількість робіт чи завдань				

Умови допуску до іспиту: рекомендований мінімум для допуску – 36 балів. Для студентів, які набрали сумарно менше 36 балів (*рекомендований мінімум*) обов'язковою умовою для отримання допуску до іспиту є написання рефератів по питанням пропущених чи недостатньо засвоєних тем.

- **підсумкове оцінювання у формі іспиту проводиться письмово.** Максимальна кількість балів на іспиті – 40 балів, мінімальна кількість балів, що додаються до семестрових – 24 бали (*60% максимальної кількості балів, відведених на іспит*).

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістова частина 1	Змістова частина 2	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	14	22	24	60
Максимум	24	36	40	100

Загалом формування оцінки спирається на «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» (друга редакція), що введено в дію наказом ректора No 170-32 від 11 квітня 2022 року.

Шкала відповідності

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

7.2. Політика навчальної дисципліни

Академічна доброчесність. Виконання всіх навчальних і контрольних завдань здійснюється з дотриманням Хартії академічної доброчесності та чинних положень Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Під час реалізації освітнього компонента дотримуються принципи академічної доброчесності, зокрема принцип нетерпимості (нульової толерантності) до будь-яких проявів її порушення, відповідно до Закону України «Про академічну доброчесність» та внутрішніх актів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Запозичення, використання даних, ідей, текстів, зображень, цифрових матеріалів та інших результатів мають бути належно атрибутовані. Порушення академічної доброчесності розглядаються відповідно до університетських процедур.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту можуть використовуватися лише у випадках і межах, визначених завданням та чинним Положенням про використання штучного інтелекту при реалізації освітніх програм у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Здобувач освіти несе відповідальність за достовірність, коректність, оригінальність і академічну доброчесність поданого результату та, якщо це передбачено завданням або політикою Університету, зазначає факт, інструмент і мету використання ШІ. Використання ШІ під час індивідуальних контрольних заходів дозволяється лише за прямим дозволом викладача. Використання генеративного штучного інтелекту не допускається під час контрольних заходів (проміжний та підсумковий контроль).

Визнання результатів неформальної та/або інформальної освіти. Результати навчання, здобуті в неформальній та/або інформальній освіті, можуть бути подані до визнання у встановленому Університетом порядку за умови їх відповідності результатам навчання цієї дисципліни та наявності підтвердних матеріалів.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		лекції	практичні заняття	самостійна робота
Змістова частина 1. Основи географії ґрунтів Європи та України.				
Тема 1: Закономірності поширення, морфологія і класифікація ґрунтів Європи та України				
1	Історія розвитку ґрунтознавства в Європі та Україні, еволюція методологічних принципів і підходів	2	1	8
2	Закономірності поширення ґрунтів на території Європи та України	2	1	8
3	Класифікація, систематика та морфологія ґрунтів Європи та України	3	2	6
	Модульна контрольна робота № 1	1		
Змістова частина 2 Ґрунти Європи та України в межах поясів ґрунтоутворення. Сучасний екологічний стан і використання ґрунтів				
Тема 2: Ґрунти арктичного (полярного) поясу				
4	Умови ґрунтоутворення і ґрунти арктичного (полярного) поясу	2	1	6
Тема 3: Ґрунти субарктичного (бореального) поясу				
5	Умови ґрунтоутворення і ґрунти субарктичного (бореального) поясу	4	1	6
Тема 4: Ґрунти помірного (суббореального) поясу				
6	Умови ґрунтоутворення і ґрунти помірного (суббореального) поясу	6	2	6
Тема 5: Ґрунти субтропічного поясу				
7	Умови ґрунтоутворення і ґрунти субтропічного поясу	2	2	6
Тема 6: Ґрунти гірських провінцій Європи та України. Азональні ґрунти Європи та України				
8	Ґрунти гірських територій Європи та України	2	2	6
9	Азональні ґрунти Європи та України	2		10
Тема 7: Сучасний екологічний стан і використання ґрунтів Європи та України				
10	Сучасний стан і охорона ґрунтів Європи та України	1	2	6
	Модульна контрольна робота № 2	1		
	Всього	28	14	78

Загальний обсяг **120** год., в тому числі:

Лекції – **28** год.

Практичні – **14** год.

Самостійна робота – **78** год.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна (базова):

1. Ґрунтознавство : підручник / Д. Г. Тихоненко, М. О. Горін, М. І. Лактіонов та ін. ; за ред. Д. Г. Тихоненка. Київ : Вища освіта, 2005. 703 с.
2. Назаренко І. І., Польчина С. М., Нікорич В. А. Ґрунтознавство : підручник. Чернівці : Книги – ХХІ, 2008. 400 с.
3. Позняк С. П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів : підручник : у 2 ч. Ч. 1. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 270 с.
4. Позняк С. П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів : підручник : у 2 ч. Ч. 2. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 286 с.
5. Позняк С. П., Красеха Є. Н. Чинники ґрунтотворення : навчальний посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 400 с.
6. Іванюк Г. С. Класифікація і діагностика ґрунтів : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 334 с.
7. Паньків З. П. Ґрунти України : навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 112 с.
8. Позняк С. П. Актуальні проблеми ґрунтознавства і географії ґрунтів : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 272 с.
9. Позняк С. П., Телегуз О. Г. Антропогенні ґрунти : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 200 с.

Додаткова:

10. Недвига М. В. Морфологічні критерії та генезис сучасних ґрунтів України : навчальний посібник. Київ : Сільгоспосвіта, 1994. 344 с.
11. Позняк С. П., Красеха Є. Н., Кіт М. Г. Картографування ґрунтового покриву : навчальний посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 500 с.
12. Папіш І. Я., Ямелинець Т. С. Практикум з картографії ґрунтів : навчальний посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 450 с.
13. Кіт М. Г. Морфологія ґрунтів. Основи теорії і практикум : навчальний посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 232 с.
14. Папіш І. Я., Іванюк Г. С. Ґрунтотворний процес : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 314 с.
15. Підкова О. М. Теоретичні аспекти застосування концепції морфокліматичної зональності Землі при дослідженні ґрунтів і ґрунтового покриву. Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. № 3(54). Наук. збірник. Київ, 2019.
16. Підкова О. Ґрунти, ґрунтовий покрив та рельєф земної поверхні: стосунки у контексті загальної геоморфології / Підкова О., Стецюк В. // Українська географія : сучасні виклики. Зб. наук. праць у 3-х т. – К.: Прінт-Сервіс, 2016. –Т. І. С. 83-86.
17. IUSS Working Group WRB. World Reference Base for Soil Resources 2022 : International Soil Classification System for Naming Soils and Creating Legends for Soil Maps. 4th ed. Vienna : International Union of Soil Sciences (IUSS), 2022.
18. European Soil Bureau Network. Soil Atlas of Europe. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2005. 128 p.
19. FAO. World Reference Base for Soil Resources : International Soil Classification System for Naming Soils and Creating Legends for Soil Maps. 4th ed. Rome : FAO.
20. FAO. Status of the World's Soil Resources : Main Report. Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2015.
21. Brady N. C., Weil R. R. The Nature and Properties of Soils. 15th ed. Pearson, 2016.
22. Buol S. W., Southard R. J., Graham R. C., McDaniel P. A. Soil Genesis and Classification. 6th ed. Wiley-Blackwell, 2011.

23. Schaetzl R. J., Thompson M. L. Soils : Genesis and Geomorphology. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2015.

Інформаційні ресурси

24. European Soil Data Centre (ESDAC). Soil Atlas of Europe [Електронний ресурс]. URL: <https://esdac.jrc.ec.europa.eu/content/soil-atlas-europe> (дата звернення: 09.08.2026).

25. World Reference Base for Soil Resources (WRB). Documents [Електронний ресурс]. URL: <https://wrb.isric.org/documents.html> (дата звернення: 09.08.2026).

26. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Soils Portal [Електронний ресурс]. URL: <https://www.fao.org/soils-portal/en/> (дата звернення: 09.08.2026).

27. ISRIC – World Soil Information [Електронний ресурс]. URL: <https://www.isric.org/> (дата звернення: 09.08.2026).

28. International Union of Soil Sciences (IUSS) [Електронний ресурс]. URL: <https://www.iuss.org/> (дата звернення: 09.08.2026).